

Organization of extra-educational activities on the basis of non-traditional educational technologies

Nigora ADIZOVA¹, Ogiloy MUSTAFAYEVA²

Pedagogical institute of Bukhara State university

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021

Received in revised form
28 March 2022

Accepted 20 April 2022

Available online

15 May 2022

Keywords:

educational technologies,
the taxonomy of pedagogical
aims, cognitive sphere,
taxonomy of Benjamin Blum,
active teaching methods,
modern education,
knowing,
comprehension,
the use,
analysis,
synthesis,
assessment.

ABSTRACT

The following article describes the pedagogy that has been widely used in the world for educational purposes, creating development tools, the issues of learning stages of these methods according to their characteristics on the basis of a comparative analysis.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp343-349>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Noan'anaviy ta'lim texnologiyalari asosida sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlarini tashkil etish

ANNOTATSIYA

Калит сўзлар:

ta'lim texnologiyalari,
pedagogik maqsadlar
taksonomiyasi, kognitiv
(bilishga oid) soha,
Benjamin Blum
taksonomiyasi,
faol o'qitish metodlari,
zamonaviy ta'lim,
bilish,

Ushbu maqolada jahon pedagogikasida keng qo'llanib kelinayotgan pedagogik maqsadlar taksonomiyasidan foydalanish imkoniyatlarini ochib beradigan vositalarni ishlab chiqish, ta'lim bosqichlarida bu usullarning o'ziga xos xususiyatlarini tahlillar asosida qiyosiy o'rganib chiqish kabi masalalarga e'tibor qaratilgan.

¹ Associate Professors at Pedagogical institute of Bukhara State university, Bukhara, Uzbekistan

² 1 year master's degree, Pedagogical institute of Bukhara State university, Bukhara, Uzbekistan

tushunish,
qo'llash,
analiz,
sintez,
baholash.

Организация внеучебных занятий на основе нетрадиционных образовательных технологий

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

образовательная
технология,
таксономия
педагогических целей,
когнитивное поле,
таксономия Бенджамина
Блюма,
активные методы
обучения,
современное образование,
знание,
понимание,
применение,
анализ,
синтез,
оценка.

Данная статья посвящена разработке инструментария, раскрывающего возможности использования таксономии педагогических целей, которые широко используются в мировой педагогике, сравнительному изучению специфики этих методов на образовательных этапах на основе анализа.

Jamiyat rivoji fan va texnika, ta'lim-tarbiya taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq. Insoniyat sivilizatsiyasining quyi bosqichlarida shaxsni tarbiyalash, unga ta'lim berishga yo'naltirilgan faoliyat sodda, juda oddiy talablar asosida tashkil etilgan bo'lsa, bugungi kunga kelib ta'lim jarayonini o'ta qat'iy hamda murakkab talablar asosida yo'lga qo'yish zarurati kun tartibiga qo'yilmoqda. Chunonchi, murakkab texnika bilan ishlay oladigan, ishlab chiqarish jarayoni mohiyatini to'laqonli anglay olgan, favqulodda ro'y beruvchi vaziyatlarda ham yuzaga kelgan muammolarni ijobiy hal eta olish salohiyatiga ega bo'lgan malakali mutaxassisni tayyorlash zaruriyati ta'lim jarayonini ham texnologik yondashuv asosida tashkil etish lozimligini taqozo etmoqda. Shu bois ijtimoiy taraqqiyot bilan uzviy aloqadorlikda rivojlanib borayotgan ta'lim tizimining vazifalari doirasi kengayib bormoqda. Tabiiy ravishda zamonaviy fan texnika yutuqlaridan samarali va unumli foydalana olish vazifasi namoyon bo'lmoqda. Ayni vaqtda Respublika ijtimoiy hayotiga keng ko'lamli va shiddatli tezlikdagi axborotlar oqimi kirib kelmoqda. Axborotlarni tezkor sur'atda qabul qilib olish, ularni tahlil etish, qayta ishlash, nazariy jihatdan umumlashtirish, xulosalash hamda o'quvchiga yetkazib berishni yo'lga qo'yish ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ta'lim-tarbiya jarayoniga, xususan, til ta'limiga ham pedagogik texnologiyani tatbiq etish yuqorida qayd etilgan dolzarb muammoni ijobiy hal etishga xizmat qiladi: yangi pedagogik texnologiyalarning mohiyatini aniqlash va uning nazariy asoslarini yaratish, uning prinsiplarini ishlab chiqish, pedagogik texnologiyalarni amalda qo'llashning samarali yo'llarini tanlash va hokazo. Ta'kidlangan maqsadni amalga oshirish uchun ta'limning yangi modelini yaratish taqozo qilinadi. Modelni amaliyotda qo'llash o'quv jarayonini texnologiyalashtirish bilan uzviy bog'liqdir.

Ta'lim jarayonida faol o'qitish metodlarini tanlash.

Ta'lim texnologiya elementlarini tanlash va amalga oshirishda ta'lim oluvchilarning o'quv bilish faoliyatlarini e'tiborga olish lozim. Amaliyotdagi oddiy qoida shu haqida guvohlik beradiki, nazariy darsning dastlabki 20 daqiqasida ta'lim oluvchilarga yangi bilimlarni berish amalga oshiriladi, keyin esa bahs-munozara, kichik guruhlarda ishlash va boshqa shu kabi noan'anaviy metodlarni amalga oshirish orqali berilgan bilim mustahkamlanishi lozim. Agar bilimlarni idrok qilishda bir necha sensorik kanallar birgalikda ishga solingan bo'lsa, ma'lumotlarning qisqa xotiradan uzoq xotiraga o'tish jarayoni tezlashadi, bu esa bilishning asosi bo'lib hisoblanadi. Yo'naltiruvchi matn, muammoli vaziyat, boshqalarni o'qitish kabi usullar mustaqil o'rganilgan, tahlil va muhokama qilingan ma'lumotlarning 90 foizini xotirada saqlanashi uchun imkon beradi. Yuqoridagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, dars jarayonida an'anaviy metodlar qo'llanilganda, ta'lim oluvchilarning axborotni eslab qolish ko'rsatkichining eng yuqori darajasi 30 foizni tashkil etar ekan. Noan'anaviy metodlar qo'llanilganda esa ularning axborotlarni o'zlashtirish darajasi yanada ortib boradi. Har qanday ta'limning maqsadi – bilimni hamda uni amalda qo'llay bilish ko'nikmalari va malakalarini shakllantirish, shunga zarur shaxs sifatleri va ko'rsatmalarni ishlab chiqishdir. Ekspertlarning ta'kidlashlaricha, o'qituvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijasida adabiyotlar tahlili, dasturlar, darsliklar, dars berish amaliyotidagi o'quv maqsadlarining aksariyati kognitiv (bilishga oid) sohaga tegishli bo'lishi aniqlangan. Xuddi shu maqsadda jahon pedagogikasida fundamental izlanishlar natijasida o'quv maqsadlari taksonomiyasi vujudga kelgan. U o'quv maqsadlarini belgilashning eng ilg'or usuli bo'lib e'tirof etilgan. Taksonomiya tuzish ham nazariyotchi olimlar, ham amaliyotchi pedagoglar faoliyati samarasini oshirishning muhim omillaridan biri bo'lib hisoblanadi. O'zbekiston pedagoglari bu usulni qay darajada tezroq egallar ekanlar, ular Respublikamiz ta'lim tizimini jahon pedagogikasining ilg'or tajribalari bilan uyg'unlashuviga shu darajada jadalroq o'z hissalarini qo'shgan bo'ladilar. Bugungi kunda barcha fanlar qatori ona tili darslarini ham hozirgi zamon talablariga muvofiqlashtirish, zamonaviy ta'lim metodlari asosida o'qitish yuzasidan faol ishlar olib borilmoqda. Biroq ta'lim mazmuni, usuli va vositalarini "o'quvchilarning ijodiy, mantiqiy, obrazli va assotsiativ fikrlash, tafakkur qilish, tafakkur mahsulini og'zaki va yozma shakllarda nutq sharoitiga mos ravishda to'g'ri va ravon ifodash kompetensiyalarini rivojlantirish" 2 bosh maqsadidan kelib chiqib, izchil va sistemali, aniq amaliy natijalarni olish nuqtayi nazaridan tashkil etib, ta'lim samaradorligini ta'minlash dolzarb muammoligicha qolmoqda. Biz yuqorida keltirilgan muammolardan kelib chiqib ushbu maqolada ona tili darslarini o'quv maqsadlari taksonomiyasi (B.Blum taksonomiyasi)dan foydalanib, o'qitishning bir qancha metod va usullarini tavsiya etishni maqsad qilib qo'ydik. Kognitiv sohaning eng quyi bosqichi "bilim" deb ataladi. Bu kimningdir faktlar va prinsiplarni eslashi demakdir. Bu bosqichda shaxs o'zlashtirgan bilimlarini eslashi, ularni nomlashi va aytib berishi mumkin. "Tushinish" bosqichida xulosalar chiqariladi, mavjud vaziyat tahlil qilinib, unga aloqador holatlar aniqlanadi. Bu bosqichda prinsiplar va qoidalar o'rganiladi. "Qo'llash" bosqichida o'rganilganlar umumlashtiriladi va turli shakllarda qo'llaniladi. "Tahlil qilish" va "sintez" bosqichlari shaxsga berilgan holatni tahlil qilish, fakt va prinsiplarni o'rganish sohalaridan olgan bilimlari bilan bog'lash va bu orqali keng qamrovli aloqadorlikni aniqlash imkonini beradi. "Baholash" eng yuqori bosqich hisoblanadi. U shaxsga ma'lum qadriyatlarga taaluqli holatlarni baholash, shuningdek, qaror qabul qilish va

muammolarni hal qilish uchun baholash instrumentlarini yaratish imkonini beradi. O'zgaruvchi sifatida qaragan, uning taksonomiyasidagi "yaratuvchanlik" tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan kognitiv sohada yaratilgan taksonomiyalarni taqqoslar ekanmiz, bu sohada Blum taksonomiyasidan mukammalrog'i yaratilmaganligini alohida e'tirof etish lozim. B.Blum taksonomiyasi har bir bosqichda bilimlarni aks ettirish jarayonini izchil takomillashib borishini ko'rsatadi. Agar bilish bosqichida informatsiyani dastlabki aks ettirishni ko'rsatsa, tushunish undan ko'ra yuqoriroq bosqichni ifodalaydi. Materiallarning mohiyatini tushunish keyingi bosqichlarda (qo'llash, tahlil, sintez, baholash) kelib chiqadi. Aks ettirishning yuqori bosqichini baholash tashkil etadi. O'quv maqsadlarining qat'iy va ishonchli tizimini yaratishni faqat nazariyotchi olimlarni qiziqtiradigan mavhum (abstrakt) vazifa deb hisoblab bo'lmaydi. Maqsadlarning aniq, tartibli va ierarxik turkumini yaratish, eng avvalo, amaliyotchi pedagoglar uchun juda muhimdir. Buning sabablari quyidagicha: 1. O'quv jarayonida e'tiborni asosiy maqsadga qaratish. O'qituvchi taksonomiyadan foydalangan holda nafaqat o'quv maqsadlarni, balki asosiy vazifalarni, bundan keyingi faoliyatining tartibi va borishini ham belgilashi mumkin. 2. O'qituvchi va o'quvchilar hamkorlikdagi faoliyatining aniqligi va oshkoraligi. Aniq o'quv maqsadlari o'qituvchi uchun o'quvchilarga, ularning umumiy faoliyatidagi asosiy yo'nalishlarni tushuntirish, muhokama qila olish va ixtiyoriy qiziquvchi shaxslar (ota-onalar, tekshiruvchi) uchun ham aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlash imkoniyatini beradi. 3. O'qitish natijalarini baholash andozasi (etalon) ni yaratish. Faoliyat natijalari orqali aniq ifodalangan o'quv maqsadlari, ularni ishonchli va xolisona baholash imkoniyatini yaratadi. Bunday etalon faqat o'qituvchi tomonidan yaratilishi shart emas. Uni ta'lim oluvchilar bilan hamkorlikda (demokratik) yaratish ham maqsadga muvofiq bo'ladi.

O'quvchi mulohazalari mezonlari ichki (tarkibiy, mantiqiy) yoki tashqi (belgilangan maqsadga muvofiq) bo'lishi mumkin. Bu mezonlar o'quvchi yoki o'qituvchi tomonidan belgilanishi mumkin. Bu toifa oldingi (5ta) o'quv maqsadlarining barchasini egallanishini va ularga qo'shimcha ravishda aniq belgilangan mezonlarga asoslanib baho bera olishni ham bilishni nazarda tutadi. Materialning mantiqiy tuzilishini yozma matn shaklida baholaydi, xulosalarni berilgan shakllarga mosligini baholaydi, ichki mezonlardan kelib chiqqan holda u yoki bu faoliyat ahamiyatiga baho beradi, tashqi mezonlardan kelib chiqqan holda u yoki bu faoliyat ahamiyatiga baho beradi (munosabatini bildiradi). Ma'lumki, o'quv maqsadlarining mashg'ulotning didaktik maqsadlariga muvofiq belgilanishi ta'lim samaradorligini aniqlash va kamchiliklarga barham berilishiga zamin tayyorlaydi. Har bir fan o'qituvchisi o'rganiladigan mavzuning mazmunidan kelib chiqqan holda o'quv maqsadlarini aniqlashi va shu asosda mashg'ulotlarni tashkil etishi lozim.

Xulosa shuki, ta'lim-tarbiya jarayonida Blum taksonomiyasiga binoan o'quv maqsadlarining aniqlanishi, o'quvchilarning o'quv maqsadlariga erishish darajasini nazorat qilish va baholashda nostandart test topshiriqlaridan foydalanish, nazoratning haqqoniyligi, keng qamrovliligini ta'minlaydi. Barcha fanlar qatori ona tili va o'qish darslarida ham ta'lim oluvchilarga ma'lumot berishda ta'limning ilg'or tajribalari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va turli interfaol metodlar asosida ta'lim berish orqali kutilgan natijaga erishish mumkin. Qolaversa, zamonaviy ta'lim berishda o'qituvchi kasb mahoratining turli qirralarini namoyon etishi ham bu davr talabidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Адизова Нигора Бахтиёровна. Оқсоқол Бува, Бола Ва Хон Образлари Қизиқмачоқлар Талқинида. Journal of innovations in social sciencesjournal of innovations in social sciences. 02 Issue: 01 | 2022.
2. Adizova Nigora Bakhtiyorovna. The Arrival of Great, Child and Khan Images in Interesting. European journal of life safety and stability (ejlss). www.ejlss.indexedresearch.org Volume 14, 2022.
3. Nigora Adizova Baxtiyorovna. 3-4-sinf ona tili darslarida qo'llanadigan tayanch kompetensiyalar. Journal of Advanced Research and Stability. Volume: 02 Issue: 01 | 2022.
4. A.B. Rakhmonovich, A.N. Bakhtiyorovna. The main motives and tasks of children's folklore. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL).
5. Нигора Бахтиёровна Адизова, Ҳилола Худойбердиева. Қизиқмачоқларда оқсоқол ва хон образлари. Scientific progress.
6. Nigora Baxtiyorovna Adizova. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini o'stirishda mustaqil ishlarning o'rni va ahamiyati. Scientific progress
7. N.B. Adizova, M. Raimqulova. Use of alisher navoi's spiritual and enlightenment views in textbooks for grades 1-4. Актуальные вопросы современной науки и образования, 121–123.
8. N.A. Bakhtiyorovna, N.A. Bakhtiyorovna. Anvar obidjon is a children's poet. Middle European Scientific Bulletin.
9. A.N. Bakhtiyorovna, E. Dilsora. Visual Aids, Which Are Used In The Educational Process In The Use Of Didactic Games. The American Journal of Social Science and Education Innovations 3 (31), 540-545
10. AN Bakhtiyorovna, AN Bakhtiyorovna. The role of the fun genre in children's spiritual development. Middle European Scientific Bulletin 4, 38–40.
11. Adizova Nigora, Adizova Nodira. Alisher Navoiyning tibbiy qarashlari. Conferences.
12. Н. Адизова, Ш. Нусратова. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning mustaqil o'qish ko'nikmalarini shakllantirish usullari. Общество и инновации. 2022/5/17.
13. Н. Адизова, Ф. Ибрагимова. Pirls program for student assessment in primary schools. Общество и инновации. 2022/5/17.
14. Нигора Бахтиёровна Адизова. Оқсоқол Бува, Бола Ва Хон Образлари Қизиқмачоқлар Талқинида. Ижтимоий Фанларда Инновация онлайн илмий журнали. 2022/1/1.
15. Nigora Adizova Baxtiyorovna. 3-4-sinf ona tili darslarida qo'llanadigan tayanch kompetensiyalar. Барқарорлик ва етакчи тадқиқотлар онлайн илмий журнали. 2022/1/28.
16. Adizova Nigora Bakhtiyorovna. The Arrival of Great, Child and Khan Images in Interesting. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630). 2022/2/24
17. Bakhtiyorovna, Adizova Nodira, and Boymuradova Sadoqat. "Use Foreign Experience to Improve the Reading Literacy of Primary School Students". Spanish Journal of Innovation and Integrity 5 (2022): 306–309.
18. Bakhtiyorovna, Adizova Nodira, and Jamolova Lyubat Ilkhomovna. "Таълим Муассасаларида Таълим-Тарбия Жараёнларида Интерфаол Методлардан Фойдаланишнинг Ҳозирги Кундаги Ҳолати". Spanish Journal of Innovation and Integrity 5 (2022): 330–333.

19. Адизова Н. Mikrotoponimlar tasnifi (Buxoro viloyati misolida) //Общество и инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 3/S. – С. 128–132.
20. Адизова, Нодира. “Mikrotoponimlar tasnifi (Buxoro viloyati misolida)”. Общество и инновации 3.3/S (2022): 128–132.
21. A.N. Bakhtiyorovna Work on Fairy Tales in Extracurricular Activities. – Spanish Journal of Innovation and Integrity, 2022.
22. Bakhtiyorovna, Nodira Adizova. “Place Names and Related Concepts Study”. European Journal of Life Safety and Stability (2660–9630) 14 (2022): 153–157.